

Νέο Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας

Σχεδιασμός θεματικής ενότητας «Εγώ, ο Άλλος»

Σχεδιασμός: Βασιλική Σελιώτη, Φιλολόγος, Γραφείο Α.Π.

Εποπτεία: Αφροδίτη Αθανασοπούλου, Επ. Καθηγήτρια ΝΕ Φιλολογίας Παν. Κύπρου

Εισηγητές: Λοΐζος Αναστασιάδης (ΕΜΕ Φιλολογικών), Βασιλική Σελιώτη,

Μαρία Παπαλεοντίου (Φιλολόγος, ΠΙΚ)

23 & 24 Ιανουαρίου 2012

Θεματική ενότητα Α΄ Λυκείου «Εγώ, ο Άλλος»

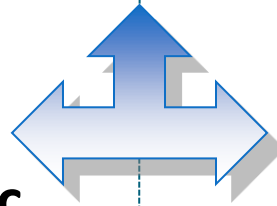

Θεματική ενότητα
Β΄ Γυμνασίου

Θεματική ενότητα
Γ΄ Γυμνασίου

**Ανθρώπινες σχέσεις –
Ανθρώπινοι χαρακτήρες**

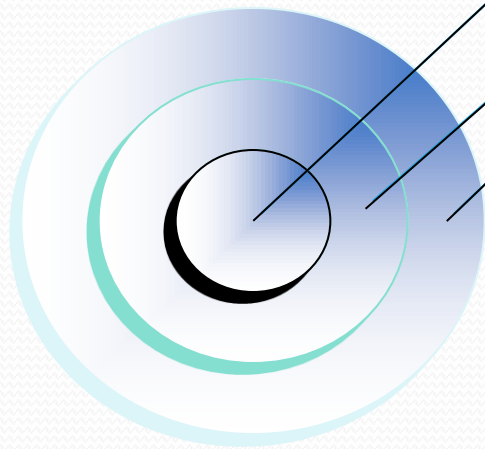
(σύγχρονα κοινωνικά
προβλήματα – στάσεις που
διέπουν τις ανθρώπινες
σχέσεις)

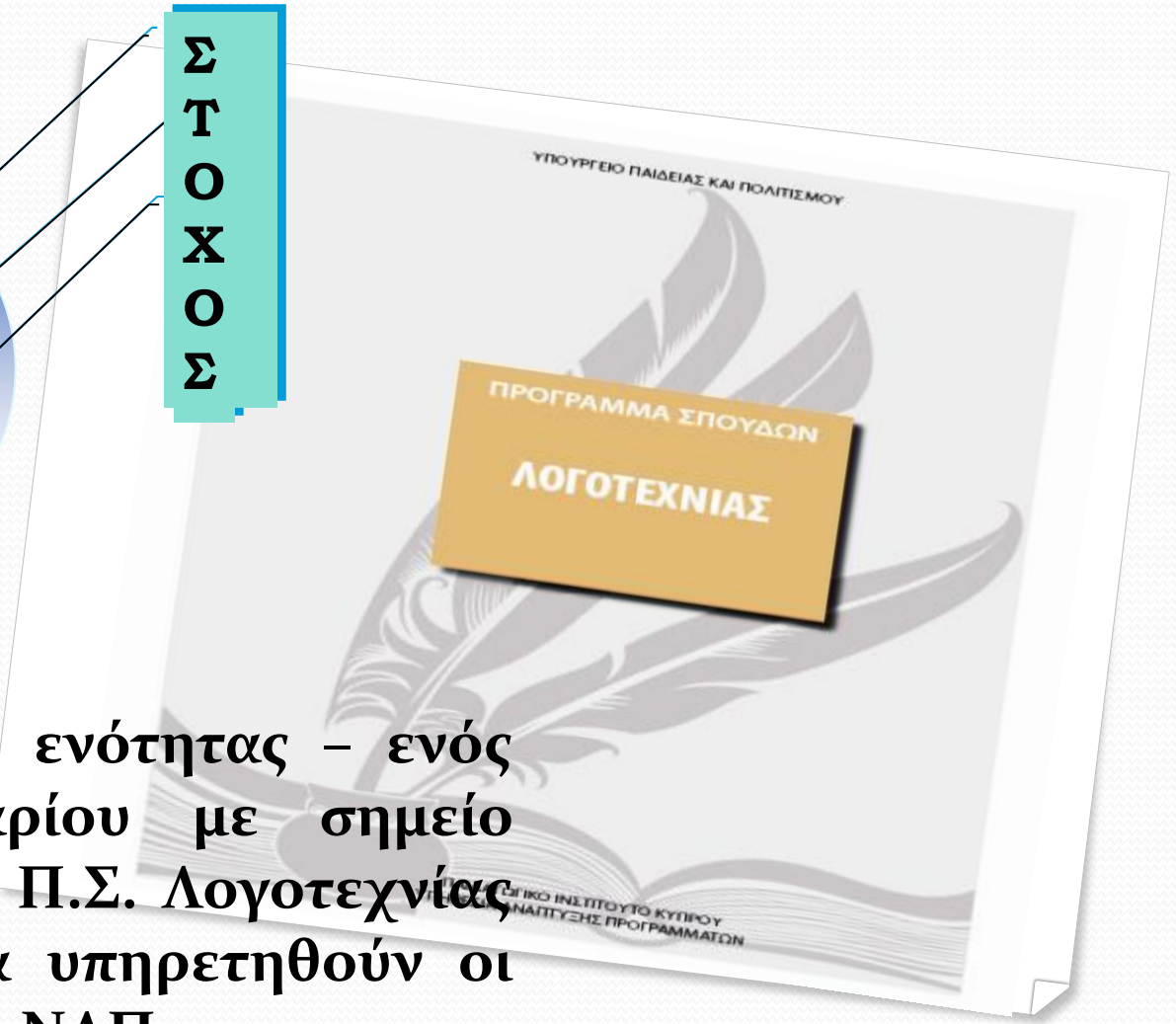
**Οικουμενικές αξίες
και Λογοτεχνία**

(ανθρώπινα δικαιώματα
και αξίες του «ενεργού
πολίτη»)

Ομόλογες Ειότητες

Σ
Τ
Ο
Χ
Ο
Σ

Η οργάνωση της ενότητας – ενός διδακτικού σεναρίου με σημείο αναφοράς το νέο Π.Σ. Λογοτεχνίας και με σκοπό να υπηρετηθούν οι τρεις πυλώνες των ΝΑΠ.

Πορεία σχεδιασμού ενότητας (α)

- ▶ Επιλογή κειμένων με κριτήρια που απορρέουν από το Π.Σ.Λ.
- ▶ Μελέτη κειμένων με γνώμονα:
 -
 - τους ειδικούς στόχους της Θ.Ε. (γνωστικού - αξιακού περιεχομένου)
 - τους στόχους του λογοτεχνικού γραμματισμού
- ▶ Εντοπισμός θεματικού πυρήνα κάθε κειμένου και συσχέτιση με Θ.Ε.
- ▶ Οργάνωση κειμένων με κριτήριο τη συνανάγνωση - συνεξέτασή τους.

Πορεία σχεδιασμού ενότητας (β)

- ▶ Καταγραφή ενδεικτικών συγκριτικών ερωτημάτων /δραστηριοτήτων για ανάδειξη των συγκλίσεων και αποκλίσεων των κειμένων.
- ▶ Ανίχνευση διακειμενικών αναφορών και συσχετίσεων των κειμένων
- ▶ Σκέψεις για διαθεματικές συναρτήσεις με άλλα γνωστικά αντικείμενα ή/και μορφές τέχνης
- ▶ Ιδέες για εργασίες δημιουργικής γραφής, εξ αφορμής των κειμένων
- ▶ Σκέψεις για υποστηρικτικό υλικό διδασκαλίας των κειμένων.

Κριτήρια επιλογής κειμένων

- Ειδικοί διδακτικοί στόχοι θεματικής ενότητας (Π.Σ.Λ., σ. 16)
- Στόχοι λογοτεχνικού γραμματισμού (Π.Σ.Λ., σ. 18)
- Είδος «συνομιλίας» των κειμένων μεταξύ τους (Π.Σ.Λ., σ. 24)
- Άνοιγμα και σε άλλες λογοτεχνικές παραδόσεις: εκπροσώπηση κειμένων ελληνικής /κυπριακής και ευρωπαϊκής /βαλκανικής λογοτεχνίας - αντιπροσώπευση ποιητικών & πεζών κειμένων (Π.Σ.Λ., σ. 24)
- Επικαιροποίηση (Π.Σ.Λ., σ. 24-25)
- Διαθεματικές συναρτήσεις με άλλα γνωστικά αντικείμενα (Π.Σ.Λ., σ. 24)
- Σύγκριση – συνεξέταση με άλλες μορφές τέχνης (Π.Σ.Λ., σ. 4)

Ειδικοί διδακτικοί στόχοι θεματικής ενότητας

α) Στόχοι γνωστικού και αξιακού περιεχομένου

- Έμφαση στους τρόπους κατασκευής της εικόνας του άλλου /ξένου στη λογοτεχνία: γλωσσοϋφολογικές επιλογές και χαρακτηριστικά στερεότυπα, «θέση» του ξένου στη δομή του κειμένου (κεντρική ή περιθωριοποιημένη) κ.λπ.
- Παραδειγματικές μεταβολές στη διαχρονική εξέλιξη του «τόπου» του Άλλου στη λογοτεχνία (οι «ξένοι» αλλάζουν, τα στερεότυπα μένουν ίδια)
- Κριτική επίγνωση αυτής της «παραδειγματικότητας» στη ζωή όλων: ο χτεσινός «ξένος» σήμερα είναι «δικός», αυριανός «ξένος» μπορεί να είμαι «εγώ»...

β) Στόχοι λογοτεχνικού γραμματισμού

< Μεταιχμιακή βαθμίδα Γ΄ Γυμνασίου / Α΄ Λυκείου >

«Γραμματική» της λογοτεχνικής γλώσσας

α. ποιητική λέξη/σημασία και το ποιητικό «λεξιλόγιο»

β1. το «αντικείμενο» του αφηγείσθαι

β2. βασικές λειτουργίες της αφηγηματικής γλώσσας

Θεωρία των λογοτεχνικών ειδών

α. παραδοσιακή ≠ νεωτερική ποίηση

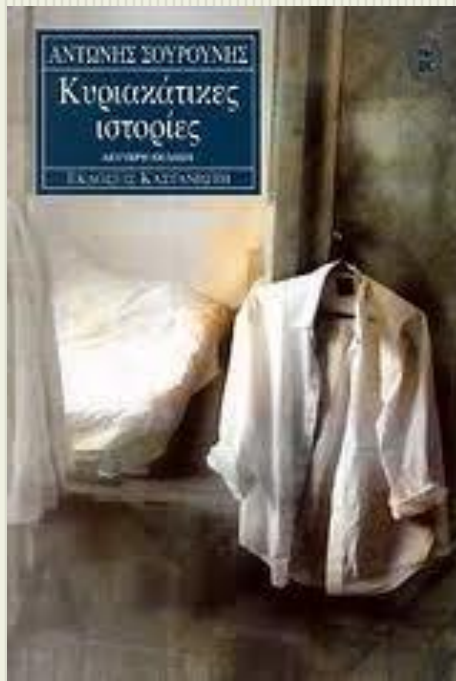
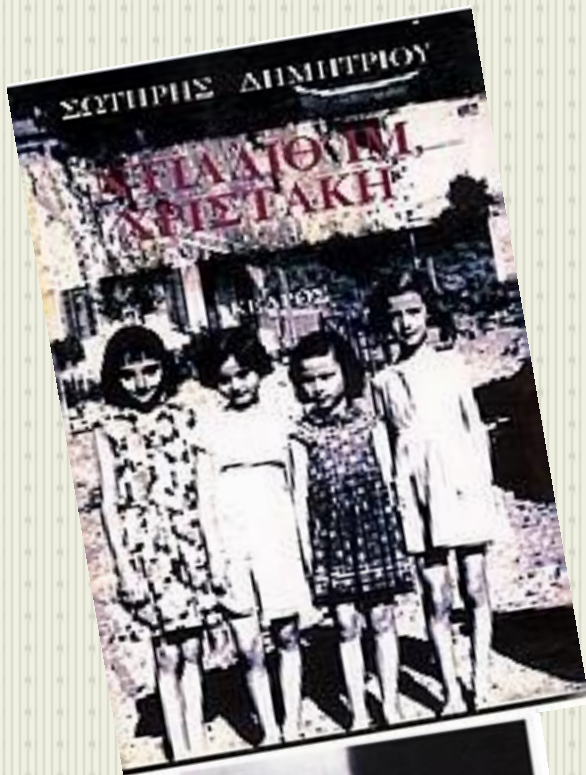
β. γραμματολογικά είδη αφηγηματικής πεζογραφίας

γ. είδη & τρόποι της «παιγνιώδους» λογοτεχνίας: αλληγορία...

Προτεινόμενα κείμενα

- Γκασμέντ Καπλάνι, *Μικρό ημερολόγιο συνόρων - Ήρθες απρόσκλητος*
- Παντελής Μπουκάλας, *Το λάθος*
- Αντώνης Σουρούνης, *Ξενοφοβία*
- Μιχάλης Πιερής, *Πέρασμα από Τεργέστη*
- Σωτήρης Δημητρίου, *Ν' ακούω καλά τ' όνομά σου*
- Σωτήρης Δημητρίου, *Ντιάλιθ' ιμ Χριστάκη*
- Κώστας Μόντης, *Άτιτλο*
- Μιχάλης Γκανάς, *Αντίτιμο*
- Μαξ Φρις, *Ο Εβραίος της Ανδόρας*
- Αρκάς, *Βιολογικός μετανάστης*

Κοινός θεματικός άξονας

Ο άλλος / ο ξένος

από τη σκοπιά των «γηγενών»
vs

από τη δική του σκοπιά

Συνεξέταση κειμένων

Γκ. Καπλάνι,
*Μικρό
ημερολόγιο
συνόρων*

Π. Μπουκάλας,
Το λάθος

Αρκάς,
*Βιολογικός
μετανάστης*

Άξονες «συνομιλίας» των κειμένων

Θέμα – οπτικές
&
λογοτεχνικός
γραμματισμός

Ενδεικτικές ερωτήσεις

1. (α) Ποιο είναι το αντικείμενο της αφήγησης στο κείμενο του Γκ. Καπλάνι «Ήρθες απρόσκλητος» (δράσεις ή σκέψεις /συναισθήματα); (β) Εκ μέρους τίνος μιλάει ο αφηγητής; πώς εξηγείτε τη χρήση β' προσώπου στην αφήγηση;
2. Παρατηρήστε τη χρήση ενικού – πληθυντικού στο κείμενο του Καπλάνι: τι μας αποκαλύπτει σε *πρώτο επίπεδο* για τη σχέση του Εγώ (του ήρωα) με τον Άλλο (το κοινωνικό σύνολο); Τι υποδηλώνει σε *δεύτερο επίπεδο* ανάγνωσης (μεμονωμένη περίπτωση ή γενικότερη κατάσταση - συλλογική στάση);
3. Ποιος είναι ο «χώρος» του ξένου στο ποίημα του Π. Μπουκάλα «Το λάθος»; Πιστεύετε ότι έχει επιλεγεί τυχαία ή σκόπιμα, και τι υποδηλώνει για τη «θέση» του ξένου στην κοινωνία όπου ζει;

Ενδεικτικές ερωτήσεις

4. «Το λάθος» είναι ένα από τα πιο γνωστά μυθιστορήματα του Αντώνη Σαμαράκη. Ποια λειτουργία έχει στο ποίημα του Π. Μπουκάλα;
5. Ποια είναι τα «βασικά χαρτιά» που χρησιμοποιούν οι πρωταγωνιστές των κειμένων του Γκ. Καπλάνι και του Π. Μπουκάλα για να γίνουν αποδεκτοί; Τα καταφέρνουν ή όχι, και γιατί; (πρόκειται για ουσιαστική ή τυπική αφομοίωση και από πού προέρχεται η βασική αντίσταση: από τον ήρωα ή το κοινωνικό σύνολο;)
6. Εντοπίστε τα σχήματα λόγου (παρομοιώσεις, μεταφορές κλπ.) με τα οποία αυτοπροσδιορίζονται οι πρωταγωνιστές στα κείμενα των Καπλάνι και Μπουκάλα. Τι δηλώνουν για την κατάσταση ενός οικονομικού μετανάστη και τη στάση που του επιφυλάσσεται στη χώρα «υποδοχής»;

Ενδεικτικές ερωτήσεις

7. Από ποια σκοπιά παρουσιάζεται το θέμα στον «Βιολογικό μετανάστη» του Αρκά, που δεν τονίζεται στα άλλα δύο κείμενα, και ποια δικαιολογητικά προβάλλονται για να την υποστηρίξουν; Έχετε ξανακούσει ανάλογες δικαιολογίες και πού;
8. Ποιο είναι το βασικό σχήμα πάνω στο οποίο δομείται η σχέση του Εγώ με τον Άλλο και στα τρία κείμενα; Με ποιους τρόπους (αφηγηματικά – εκφραστικά μέσα) γίνεται φανερό;
9. (α) Εντοπίστε και σχολιάστε τις λέξεις /φράσεις-κλειδιά που συγκροτούν το στερεότυπο (την εικόνα) του Άλλου στα τρία κείμενα. (β) Συγκεντρώστε σε δύο στήλες το σύνολο των στοιχείων με τα οποία αποκρυσταλλώνεται η ετερότητα (εμφάνιση, συμπεριφορά, ομιλία κ.ά.) σε αντιδιαστολή με το κοινό, το οικείο, το «δικό μας».

Ενδεικτικές ερωτήσεις

δ

10. Ποια είναι η πρωτοτυπία του «Βιολογικού μετανάστη» του Αρκά; Σε ποια φόρμα και με τι τρόπο επιλέγει να αναδείξει το θέμα της ετερότητας; Γιατί πιστεύετε χρησιμοποιεί το εύρημα του «ξένου σώματος μέσα στον οργανισμό» (τι θέλει να δείξει για το ιδεολογικό κατασκεύασμα του Άλλου);
11. Σχολιάστε τι θέση έχει ο ξένος στη δομή καθενός από τα τρία κείμενα: κεντρική; περιθωριακή; άλλη;
12. Το Συκώτι και ο Σπλήνας έχουν διαφορετική στάση απέναντι στον ξένο που εισχώρησε στον οργανισμό. Εσείς με ποιον από τους δύο ταυτίζεστε ως προς αυτό και γιατί; Υπάρχει, μήπως, άλλη στάση που να σας εκφράζει περισσότερο;

Κοινωνική – ιδεολογική λειτουργία της λογοτεχνίας

- ο Η λογοτεχνία, ως κοινωνικό προϊόν και μαζί μαρτυρία του ιδεολογικο-κοινωνικού γίνεσθαι της εποχής της καταγράφει, φωτίζει, καταγγέλλει φαινόμενα – σ' αυτή την περίπτωση την άγωνα /ξενοφοβική στάση απέναντι στον Άλλο· σήμερα η λογοτεχνία «υπερασπίζεται» τον Άλλο, κάποτε...;

Επικαιροποίηση

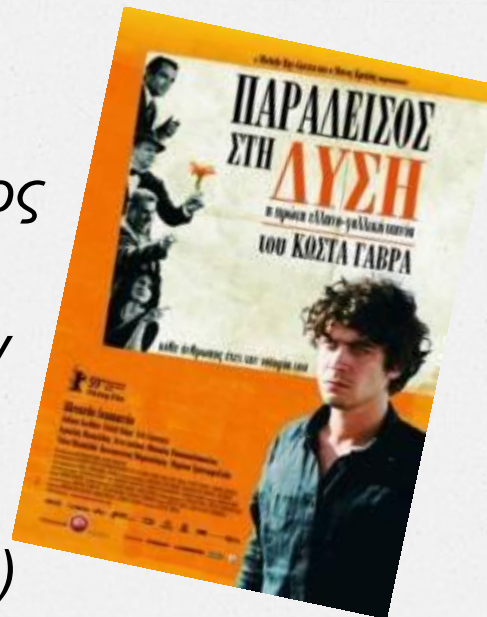
- Υπάρχουν ομάδες ή πρόσωπα στην ίδια θέση με αυτή των μεταναστών /εισβολέων» των κειμένων στον τόπο μας; Ποιες στάσεις αναπτύσσει η κυπριακή κοινωνία απέναντί τους;

«Συνομιλία» με άλλες μορφές τέχνης

- ο Οι μαθητές/-τριες συγκρίνουν ταινίες και τραγούδια με τα λογοτεχνικά κείμενα:
 - ο ως προς το περιεχόμενο
 - ο ως προς τους ιδιαίτερους κώδικες /εκφραστικούς τρόπους κάθε τέχνης
- ο Σχολιάζουν πώς αυτοί οι τρόποι αναδεικνύουν τις ιδέες σε σύγκριση με τους αντίστοιχους της λογοτεχνίας.

«Συνομιλία» με άλλες μορφές τέχνης - Κινηματογράφος

- ο Κινηματογραφικές ταινίες
/ντοκιμαντέρ:
 - ο Κώστα Γαβρά, *Παράδεισος
στη Δύση*
 - ο Ιρίνας Μπόικο, *Υπάρχουν
λιοντάρια στην Ελλάδα;*
 - ο Κίμων Τσακίρη, *Ο ξένος
(όνειρο ή πραγματικότητα;)*

«Συνομιλία» με άλλες μορφές τέχνης - Μουσική

- ο Ν. Πορτοκάλογλου, Δυο ξένοι:
<http://www.youtube.com/watch?v=BWLdui7-ado>
- ο Δ. Τσακνή-Π. Καρασούλου, Των Βαλκανίων οι πρόσφυγες:
http://www.youtube.com/watch?v=QP2N_bVCAE

Δυο ξένοι

(Ν. Πορτοκάλογλου)

- ο Παλιά πατρίδα μου χαμένη
σύνορα κλειστά στο χθες
και καινούρια μου πιο ξένη
ξένος είμαι δυο φορές...
- ο Παλιά πατρίδα μου χαμένη
παιδική μου γειτονιά
σε μια χώρα γκρεμισμένη
ξέρω από ξενιτιά

«Όλοι ήμασταν, είμαστε
ή
θα γίνουμε κάποτε ξένοι»

Των Βαλκανίων οι πρόσφυγες (Δ. Τσακνή & Π. Καρασούλου)

ο Ματωμένες φυλές, των ποιητών των λυγμών, άγιοι τόποι
τραγικές συλλαβές, σκαλιστή του πολέμου μετώπη

Οι Βαλκάνιοι λαοί, της Ευρώπης τ' απότιστο δέντρο
ορφανή μου ψυχή, ξεροκέφαλο ατίθασο κέντρο.

Η βουβή Ανατολή και της δύσης τα πρόσωπα τ' άδεια
μητριές αγκαλιές προσφυγιά μου και χρόνια σκοτάδια.

Πουθενά δεν χωρά του Βαλκάνιου φυγά η οδύνη
σαν σκιά τριγυρνά και στη μνήμη το σχήμα της δίνει.

Ενδεικτικές δημιουργικές εργασίες

- Χρησιμοποιώντας το πρόγραμμα που προσφέρεται στην ιστοσελίδα <http://www.webcomicbookcreator.com/> ή αυτό στην ιστοσελίδα <http://cosy.ds.unipi.gr/> ή οποιοδήποτε άλλο ανάλογο πρόγραμμα, δημιουργήστε ένα ψηφιακό κόμικς: χρησιμοποιείτε ως σενάριο το απόσπασμα από τον Αρκά, αφού συμπληρώσετε την ιστορία με ένα τέλος της αρεσκείας σας.

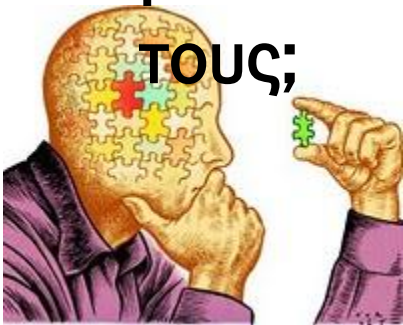
- Ξαναγράψτε το κείμενο του Αρκά, τοποθετώντας στη θέση των οργάνων:
 - τα μέρη ενός άλλου συστήματος, π.χ. ενός ποδήλατου,
 - αντίστοιχα «πρόσωπα» (κοινωνικούς τύπους) της κυπριακής κοινωνίας.

**δημιουργικές
εργασίες**

Αναστοχασμός

- Πώς υπηρετήσαμε τους τρεις πυλώνες των ΝΑΠ – άρα πώς συμβάλαμε στη διαμόρφωση του ανθρώπου του 21ου αι. – με την επιλογή των παραπάνω κειμένων και με τη μεθόδευση της διδασκαλίας & συνεξέτασής

τους;

Οι τρεις πυλώνες των ΝΑΠ

1

Κατέχουν ένα συνεκτικό και επαρκές σώμα γνώσεων από όλες τις επιστήμες

2

Αναπτύσσουν στάσεις και συμπεριφορές που διακρίνουν το δημοκρατικό πολίτη

3

Διαθέτουν τις κομβικές δυνατότητες, ικανότητες και δεξιότητες που απαιτούνται στην κοινωνία του 21^{ου} αιώνα

I. Επαρκές και συνεκτικό σώμα γνώσεων (γύρω από τη λογοτεχνική παραγωγή)

- ο Επώνυμη λογοτεχνική δημιουργία: αντιπροσωπευτικά κείμενα, πεζά και ποιητικά, από τη νεοελληνική και την ευρύτερη ευρωπαϊκή λογοτεχνία
- ο Διερεύνηση της διαλεκτικής σχέσης της λογοτεχνίας με τον πραγματικό κόσμο
- ο Στοιχεία «γραμματικής» της λογοτεχνικής γλώσσας: το ποιητικό σύμβολο, σχήματα λόγου/ποιητικοί «τρόποι» (αλληγορία)· το «πρόσωπο» και το «πράγμα» του αφηγείσθαι.
- ο Σχέση της λογοτεχνίας με άλλες μορφές τέχνης (κιν/φος, μουσική, κόμικς).

II. Καλλιέργεια αξιών, στάσεων & συμπεριφορών που διακρίνουν τον δημοκρατικό πολίτη

- ο Σεβασμός της ετερότητας, αλληλεγγύη, υπέρβαση των κοινωνικών διακρίσεων, κοινωνική υπευθυνότητα.
- ο Καλλιέργεια της ευαισθησίας των μαθητών, με στόχο την ισορροπημένη ψυχο-συναισθηματική τους ανάπτυξη προς την ενηλικίωση.

III. Ανάπτυξη κομβικών ικανοτήτων, δεξιοτήτων κλειδιών για την κοινωνία του 21ου αιώνα

- ο Δεξιότητες συνδυαστικής ανάγνωσης, ανάλυσης και αντιπαραβολής των κειμένων, καθώς και σύνθεση κριτικών απόψεων μέσα από τη συνεξέτασή τους.
- ο Ενεργοποίηση και άλλων γνώσεων (εδώ, κοινωνικές εμπειρίες) για την ανίχνευση των υπόρρητων νοημάτων.
- ο Αναγνώριση της πολλαπλότητας και ασυμμετρίας των οπτικών γωνιών (του τρόπου θέασης της πραγματικότητας), επίγνωση της υποκειμενικότητας και άρα εγρήγορη στάση απέναντι σε κάθε λόγο.
- ο Ενσυναισθητική ικανότητα.
- ο Ικανότητα συλλογικής εργασίας και διαπροσωπικής ανταλλαγής πληροφοριών.
- ο Δημιουργική χρήση των ΤΠΕ.